

RAPORTURILE ISTORICULUI IOACHIM CRĂCIUN CU SECURITATEA

Liviu ZGÂRCIU

Instaurarea regimului comunist a avut un efect catastrofal asupra istoriografiei românești, atât din punctul de vedere al discursului istoric, care capătă noi accente potențate de un partid care se dorea legitimat istoric, dar și din perspectiva specialiștilor supuși sistematic unui proces denigrator de teroare psihică și chiar fizică. Ioachim Crăciun, istoric și promotor al școlii bibliologice românești, avea să se confrunte, alături de colegii săi de breaslă, cu noile realități politice de după 1945, care le-au marcat tragic atât viața personală, cât și activitatea științifică¹. Principala lor vină într-o nouă Românie *democrat-populară* era că se formaseră și se desăvârșiseră profesional în perioada interbelică, una renegată cu vehemență de noile autorități.

Pentru început, pe fondul menținerii direcției scrisului istoric din perioada interbelică, Ioachim Crăciun își continuă activitatea științifică, editând în 1945, cu ocazia jubileului Institutului de Istorie Națională din Cluj, o bibliografie a publicațiilor acestei instituții, pentru ca un an mai târziu să recidiveze cu o lucrare despre cartea veche românească². Deocamdată nimic nu părea să-i pună în pericol cariera profesională, atât în cadrul Institutului, cât și la Universitate, unde predă din 1943 cursul de *Istoriografie română și științe auxiliare*.

Ba chiar mai mult, în primăvara anului 1945, Ioachim Crăciun lua decizia, pe care avea să o regrete mai târziu, de a intra în viața politică, ca membru al Partidului Social Democrat³. Imediat, a fost cooptat în biroul politic al partidului, filiala Cluj, unde s-a apropiat prin intermediul lui Ioan

¹ Născut în comuna Dârlos (Sibiu) la 25 iunie 1898, Ioachim Crăciun s-a format și consacrat în istoriografia română în perioada interbelică. De numele lui este legată, mai ales, constituirea școlii bibliologice clujene din jurul universității de la Cluj, unde din 1932 a fost titularul primei catedre de Bibliologie din învățământul universitar românesc. De asemenea, a fost și cel care a realizat primele bibliografii istorice românești, publicate înainte de 1944 în Anuarul Institutului de Istorie de la Cluj (Edroiu 1994, p. 3-35).

² Crăciun 1945, p. 634-706; Crăciun 1945-1946.

³ Într-o notă informativă din 1954 se preciza că înscrierea în PSD i-a fost intermediată de istoricul Ioan Moga și de ministrul învățământului Ștefan Voitec, creându-și astfel „o situație favorabilă” (ACNSAS, fond *Informativ*, dosar nr. 3883, f. 16-17).

Moga⁴, de Ștefan Voitec, un important lider al PSD⁵. Aceste decizii i-au impulsionat, cel puțin pentru moment, ascensiunea profesională, deoarece la 15 august 1947 obținea funcția de decan al Facultății de Litere și Filozofie din Cluj, pe care a deținut-o până la 1 noiembrie 1948⁶. Din această postură a încercat, în primul rând, să mărească numărul publicațiilor științifice ale centrului universitar clujean, purtând adevărate lupte în Senat pentru finanțarea lor⁷. De asemenea, tot în această perioadă, a avut dreptul de a conduce comisii de doctorat, calitate în care formația sa de bibliograf ieșea la iveală, determinându-l să insiste

„[...] mereu – după propria mărturisire – să dea toată atenția notației bibliografice în lucrările pe care le tipăresc noii doctori, fiind timpul suprem să nu mai scoatem, prin tipar, cărți cu o tehnică științifică necorespunzătoare în notele subliniare ale textului pe care-l publică și a bibliografiilor pe care le dăm la sfârșitul lucrărilor, care, de multe ori, nu pot fi întrebuințate din cauza neglijenței în întocmirea lor [...]”⁸.

Controlul ideologic și politic al partidul comunist nu avea să ocolească nici școala istorică românească, care trebuia să fie epurată de tot ce era „retrograd”⁹. Cu ajutorul unor colaboratori de nădejde, dintre care avea să se remarce Mihail Roller¹⁰, secondat îndeaproape de Leonte Răutu, Iosif Chișinevschi, Petre Constantinescu-Iași sau Miron Constantinescu, noul regim a declanșat un adevărat program de rescriere a istoriei naționale, conform noilor canoane. Una dintre primele măsuri s-au datorat lui Petre Constantinescu-Iași, care, ca ministru al propagandei, a întocmit un raport, pe baza căruia s-a tipărit la 1 iunie 1946 o primă listă cu *Publicațiile scoase din circulație*, care obliga biblioteci, tipografii, edituri, librării, institute, să elimine

⁴ Ioan Moga (1902-1950), istoric, specialist în istoria medie și modernă a Transilvaniei, în perioada 1942-1950. A fost profesor la Catedra de istoria Transilvaniei și a Europei Centrale din cadrul Universității din Cluj (Enciclopedia 1970, p. 223).

⁵ Ștefan Voitec (1900-1984), membru al Partidului Socialist Democrat din 1918, secretar general în perioada 1944-1948 și ministru al educației în primul guvern Groza (6 martie 1945-30 noiembrie 1946). A fost unul dintre liderii socialiști care au acceptat unificarea cu Partidul Comunist Român în anul 1948, contribuind la crearea partidului unic, Partidul Muncitoresc Român (din 1965 redenumit PCR). După unificare, a devenit membru al Comitetului Central al PMR, îndeplinind, printre altele, funcțiile de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1948-1949, 1956-1961), vicepreședinte al Consiliului de Stat (1961-1965, 1974-1984) sau președinte al Marii Adunări Naționale (1961-1974).

⁶ ANDJC, fond *Universitatea Cluj*, dosar nr. 412/1947-1948, f. 5.

⁷ *Ibidem*, f. 102.

⁸ Crăciun 1965-1966, p. 31-147.

⁹ Constantinescu-Iași 1955, p. 5.

¹⁰ Pentelescu 1998, p. 588-603.

o parte din memoria colectivă. Numărul celor interziși va crește exponențial, iar printre ei se vor regăsi și mulți istorici, fapt care va crea probleme specialiștilor ce s-au ocupat până atunci cu repertorierea producției istoriografice interbelice. Rodul activităților lor de până atunci, nu numai că se vedeau lovite de nulitate, dar chiar deveniseră un factor de risc pentru autorii lor, în condițiile în care noile autorități intensifică procesul de indexare a istoriografiei interbelice¹¹.

Începând cu 1947, an în care au fost formulate pentru prima dată de către Mihail Roller, în broșura *Probleme de istorie* noile direcții ale discursului istoric, exemplificate imediat de editarea manualului de *Istoria României*, se intensifică procesul de adaptare al istoriografiei românești la noul climat politic¹². Masa istoricilor începea să se scindeze, unii aderând imediat la exigențele regimului, alții rămânând în expectativă, iar o mică parte opunându-se.

Pentru moment, aceste schimbări par a-i scăpa lui Ioachim Crăciun, care nu conștientiza cât de primejdioasă putea să fie menținerea în scrisul istoric chiar a unui minim accent naționalist¹³. Îi era greu să se desprindă așa de repede de o concepție istoriografică pe care o îmbrățișase cu toată ardoarea, el și ceilalți reprezentanți de seamă ai școlii clujene interbelice, cunoscută prin accentuata ei formă de militantism naționalist¹⁴. Acceptând pe 4 aprilie 1948 să susțină la Oradea o conferință cu tema *Revoluția din 1948 și relațiile româno-maghiare de atunci*, istoricul clujean își asuma, poate fără să știe, mari riscuri. Pigmentându-și prelegerea cu unele accentele naționaliste, a provocat, bineînțeles, iritare în rândul unui auditoriu în care, de bună seamă, se găseau și mulți provocatori. Imediat a fost acuzat de către autorități că a prezentat subiectul „[...] în mod tendențios, pe line șovină [...]”¹⁵. Iată că, ceea ce cu puțini ani înainte era catalogat drept un gest normal, pus în slujba intereselor naționale, devenea acum șovin. Mai precis, Ioachim Crăciun era învinuit că afirmase cu această ocazie că „[...] românii în decursul veacurilor au întins în nenumărate rânduri o mână prietenească către unguri, însă aceștia niciodată nu au primit-o [...]” și că „[...] a citat o poezie a poetului Petöfi, afirmând că acest poet maghiar în această poezie a

¹¹ Publicațiile 1948.

¹² Roller 1947.

¹³ Doar pentru afirmația că *Înainte de a fi comunist, sunt român!*, rostită în 1946, la Cluj, în timpul unui miting, Lucrețiu Pătrășcanu (1900-1954), membru marcant al PCR, a fost acuzat de naționalism burghez și arestat de proprii colegi de partid în 1948, după care condamnat la moarte și executat în aprilie 1954 (Betea 2006).

¹⁴ Zgârciu 2009, p. 171-183.

¹⁵ ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 99.

arătat că urăște Carpații și Transilvania, subliniind prin aceasta că granițele Ungariei se găsesc în pusta ungară, la Tisa [...]”¹⁶.

Deși, în mod normal, pentru asemenea acuze, în România anului 1948, se plătea scump, istoricul clujean a scăpat pe moment nepedepsit, reușind să convingă autoritățile de nevinovăția sa printr-o declarație oficială, dată la 20 aprilie 1948¹⁷. Aici Ioachim Crăciun respingea orice acuză, prin argumente extrem de bine alese, arătând fie că prelegerea susținută la Oradea a fost documentată în spirit marxist-leninist, bazându-se mult „[...] pe știri luate din Karl Marx [...]”¹⁸, fie că

„[...] ideile și nivelul conferinței au fost luate în esența lor din *Istoria României*, cartea oficială de istorie, admisă acum în liceele noastre, scrisă de colectivul Mihai Roller de la București, pe care am recomandat-o ascultătorilor, în mod public, s-o citească [...]”¹⁹.

În același an evoluția științei istorice în România era decisiv marcată prin dispariția tuturor instituțiilor de profil. Astfel, după ce în iunie se desființează Academia Română, creându-se Academia Republicii Populare Române, în iulie, Institutele de Istorie Națională din București și Cluj au aceeași soartă, în locul lor fiind înființat Institutul de Istorie al Republicii Populare Române, cu o filială și la Cluj²⁰. Cercetarea trecutului României urma să se facă în doar trei institute de istorie, la București, Cluj și Iași, unde a fost transferată o parte dintre cercetătorii institutelor care își încetaseră activitatea. La Cluj a fost desființat Institutul de Istorie Națională, fiind înființat un Institut de Istorie și Filosofie (ulterior numit Institutul de Istorie și Arheologie), subordonat Filialei din Cluj a Academiei RPR. La conducerea acestuia a fost numit Constantin Daicoviciu, istoric înzestrat și cu un dezvoltat simț cameleonic, care a acceptat rapid să se pună în slujba noului regim²¹. De asemenea, toate revistele de specialitate erau înlocuite cu revista noului institut *Studii*, condusă de nimeni altul decât de Mihai Roller, a cărui autoritate creștea și prin numirea în poziția de membru al Prezidiului Academiei Republicii Populare Române.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, f. 91, 92.

¹⁸ *Ibidem*, f. 91.

¹⁹ *Ibidem*, f. 92.

²⁰ La 15 iulie 1948 au fost desființate Institutul de Istorie Națională, Institutul pentru Studiul Istoriei Naționale, Institutul de Studii Bizantine și Institutul de Cercetări Balcanice, ca și institutele de istorie de la Cluj și Iași. Se înființa însă Institutul de Istorie al RPR, cu filiale la Cluj și Iași (Moisa 2000, p. 403).

²¹ Mândruț 1998, p. 565-580.

În general, perioada 1948-1955, cea mai neagră din întreaga istoriografie română, este considerată una în care partidul s-a identificat cu organele represive. Consolidarea noului regim s-a realizat, mai ales, prin propriile instituții coercitive, dintre care Securitatea a deținut rolul principal²². În domeniul istoriografic, apariția Securității marchează o nouă fază, în care se intensifică procesul de identificare și epurare a istoricilor formați și afirmați în regimul „burghezo-moșieresc”. Disponând de un astfel de instrument diabolic, autoritățile purced la o așa zisă reabilitare a științei istorice românești. Astfel istoricii sunt urmăriți, terorizați, iar cei indezirabili puși în imposibilitatea de a mai activa la catedră și institutele de profil, și chiar închiși. Totuși, în comparație cu ce s-a întâmplat în URSS, măsurile extreme au fost restrânse, neputând fi vorba de arestări masive în acest perimetru, în România anilor '50. Întemnițarea unor mari istorici a avut, mai ales, un caracter pedagogic, publicitar. Cel mai important rol al Securității a fost acela de ține sub control elita istorică vinovată, în viziunea noului regim, și de a se fi implicat în perioada interbelică în viața politică, sau doar de a fi făcut parte din rândul vreunui partid tradițional (PNL, PNTȚ sau PSD).

Printre altele, partidul unic considera că scrierea istorică adevărată nu trebuia să se facă decât pe temeiul marxismului, iar unicul model și sursă de inspirație nu putea fi oferit decât de știința sovietică. Istoricii trebuiau să accepte marxism-leninismul ca fiind singurul capabil să asigure cunoașterea științifică a trecutului. Tocmai de aceea, pentru a ridica nivelul ideologic, încă din 1949 se organizează cursuri de marxism-leninism pentru toți colaboratorii științifici ai tuturor institutelor Academiei RPR.

Acest proces de reeducare a istoricilor care au primit educația școlii burgheze îl integrează și pe Ioachim Crăciun, care, pentru a „corespunde” noilor cerințe, frecventează „ședințele Cercului marxist-leninist”²³, unde „[...] caută să-și însușească ideologia marxistă-leninistă [...]”²⁴, activează în ARLUS și chiar traduce din limba rusă bibliografia de specialitate necesară cursului de istoriografie pe care îl predă. Acceptând catehizarea, spera să fie lăsat să-și continue preocupările științifice, deoarece, după cum se va justifica în dese rânduri:

²² Oprea 1998, p. 271-307, sau pentru o istoriografie a problemei vezi Banu 2008, p. 187-221.

²³ ACNSAS, fond *Informativ*, dosar nr. 3883, f. 5.

²⁴ *Ibidem*, f. 6.

„[...] activitatea mea pleacă acum de pe pozițiile clasei muncitoare, fără să pot afirma că am scăpat pe deplin de vechile influențe ale istoriografiei burgheze [...]”²⁵.

Chiar și problema originii sale sociale, extrem de importantă în epocă, căuta să o prezinte într-o lumină favorabilă, amintind deseori în autobiografiile date organelor de securitate,

„[...] că fondul meu de la Dârlos a rămas nealterat și aceasta a fost totdeauna mândria și tăria mea morală și în vremurile de dinainte și în cele de după 23 August [...]”²⁶.

Din nefericire, nimic nu-l mai putea salva: trecutul său politic și faptul că era căsătorit cu nepoata lui Alexandru Vaida Voievod, dar și fiică de „moșier”, atârnavă prea greu în dosarul său.

Mai întâi, în urma verificărilor, acuzat fiind și că în 1948 s-ar fi opus, în calitate de membru al PSD, fuziunii dintre socialiști și comuniști, dar și pentru că făcea parte din familia Vaida, a fost eliminat la sfârșitul anului 1949 din PMR²⁷. Mai grav era că din acest moment Ioachim Crăciun va intra în atenția temutei instituții a Securității²⁸, care i-a deschis dosar de urmărire informativă, luându-l „[...] în evidența suspecților social-democrați de dreapta [...]”²⁹.

Măsurile luate de autorități împotriva sa continuă pe aceeași linie coercitivă, în 1951 fiind îndepărtat mai întâi de la catedra universitară³⁰, apoi în 1952 și de la Institutul de Istorie, unde din 1949 conducea un colectiv de 12 persoane, însărcinat cu studierea bibliografiei maghiare a secolului al XIX-lea³¹. În paralel, colegii și apropiații lui Ioachim Crăciun (Martin Septimiu, Surdu Bujor, Sabin Belu³², Alexandru Neamțu³³ sau Ion Breazu)

²⁵ *Note autobiografice*, în ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 76.

²⁶ *Ibidem*, f. 80.

²⁷ ACNSAS, fond *Informativ*, dosar nr. 3883, f. 5.

²⁸ Despre raportul dintre Securitate și Ioachim Crăciun, oglindit în arhiva CNSAS scrie și Ioan Opreș în volumul al II-lea al lucrării sale *Istoricii și Securitatea*, apărută în 2006, dar, din păcate, tema este cercetată superficial, și, chiar mai mult, o serie de documente extrem de importante, printre care întreg dosarul de rețea, au apărut după editarea cărții (vezi Opreș 2006, p. 305-339).

²⁹ ACNSAS, fond *Informativ*, dosar nr. 3883, f. 1.

³⁰ *Note autobiografice*, în ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 75.

³¹ ACNSAS, fond *Informativ*, dosar nr. 3883, f. 6.

³² Sabin Belu (1919), istoric medievist, cercetător științific și șef de sector la Institutul de Istorie și Arheologie din Cluj (Enciclopedia 1970, p. 53).

³³ Alexandru Neamțu (1918-1995), cercetător științific principal la Institutul de Istorie și Arheologie din Cluj (Enciclopedia 1970, p. 53).

erau obligați de organele de securitate să scrie referințe despre acesta³⁴. Deși în ele autorii remarcă buna pregătire a bibliologului clujean, zarurile fuseseră aruncate, deoarece îndepărtarea sa făcea parte dintr-un program mai amplu, declanșat încă din 1945, de epurare a mediului universitar românesc³⁵. Plătind extrem de scump căsătoria cu nepoata lui Alexandru Vaida Voevod, Ioachim Crăciun avea toate motivele să remarce plin de mâhnire că nu „[...] e just să fiu făcut răspunzător de actele săvârșite de alții, nici bune, nici rele [...]”, făcând trimitere la „[...] toate păcatele familiei Vaida! [...]”, care deveniseră pentru el „o povară”³⁶.

Totuși, cu ajutorul lui Constantin Daicoviciu reușește să se reîncadreze în acord la Institutului de Istorie din Cluj, pe postul de colaborator științific, continuând să se ocupe cu problemele de bibliografie, deși mult timp nu va mai publica nimic³⁷. Ieșind pentru o perioadă din circuitul editorial, Ioachim Crăciun apela la o binecunoscută strategie a supraviețuirii și a păstrării statutului de istoric, deoarece una dintre cele mai bune metode de neimplicare față de discursul oficial era adunarea cât mai migăloasă, pe durata a mulți ani, a unor surse, îndelungata lor ordonare, neurmată însă de vreo concretizare editorială.

Această atitudine nu avea cum să scape ochiului vigilent al autorităților, mai ales că în 1953 Ioachim Crăciun și alți cercetători clujeni, încadrați la Institutul de Istorie, erau acuzați într-un articolul nesemnlat, apărut mai întâi în oficiosul regimului *Scânteia* și reluat apoi în revista *Studii*, că nu publicaseră mai nimic din 1948, de la noua reorganizare a instituției³⁸. Criticată extrem de virulent era și activitatea desfășurată în cadrul Institutului care:

„[...] apare însă cu totul sărăcăcioasă în raport cu condițiile create cercetătorilor în domeniul istoriei. Aceasta se oglindește și în faptul că în revista *Studii și cercetări științifice* (organul filialei Cluj a Academiei R.P.R.), în tot cursul anilor 1951 și 1952 nu a apărut nici un studiu de istorie [...]”³⁹,

dar și în atitudinea directorului instituției, Constantin Daicoviciu. Acestuia i se atrăgea subtil atenția că Partidul nu-i uitase trecutul:

³⁴ ACNSAS, fond *Informativ*, dosar nr. 3883, f. 6-9.

³⁵ Someșan, Iosifescu 1998, p. 445-481.

³⁶ *Note autobiografice*, în ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 78, 79.

³⁷ Implicat în viața politică românească în anii regimului dictatorial al lui Carol II, Daicoviciu își salvase cariera aderând la noile realități de după 23 august 1944 (vezi, în acest sens, Mărgineanu 1991).

³⁸ Despre activitatea 1953, p. 31-39.

³⁹ *Ibidem*, p. 33.

„[...] Din 1945 încoace prof. Daicoviciu nu a mai publicat nici o lucrare de sinteză din care să se poată vedea în ce măsură autorul și-a revizuit pozițiile sale anterioare în domeniul cercetării științifice [...]”⁴⁰.

În viziunea semnatarului sau semnatarilor articolului, sprijinul pe care Daicoviciu îl acordase unor colegi de breaslă, printre care și lui Ioachim Crăciun, epurați la acea dată de comuniști din învățământul universitar, era considerat ca fiind principala cauză a situației dezastruoase în care se găsea Institutul din Cluj:

„Marile lipsuri și deficiențe în activitatea științifică a Institutului sunt strâns legate de viața sa internă, de metodele de conducere folosite, de politica de cadre aplicată. În această privință trebuie spus că, datorită lipsei unei politici sănătoase de cadre, în Institut au pătruns și s-au menținut o serie de elemente burghezo-naționaliste, cosmopolite, care promovau cu îndărătnicie concepții antiștiințifice, idealiste și erau lipsite de dorința de a realiza ceva pozitiv pe tărâmul activității științifice”⁴¹.

Atacuri de acest gen s-au mai înregistrat și în perioada imediat următoare, de data aceasta contestatarii fiind cunoscuți, printre ei numărându-se și Ladislau Banyai, unul dintre istoriografii oficiali ai regimului⁴². Conținutul unei note informative din 1954 oferă o plauzibilă explicație asupra comportamentului lui Banyai. Aici, unul dintre informatorii plasați în preajma lui Ioachim Crăciun, relatează organelor de securitate că istoricul Ștefan Pascu ar fi susținut într-o discuție cu Ioachim Crăciun, că „[...] Banyai este nervos în ultimul timp, căci a reînceput la Oradea procesul profesorilor de la Bolyai, care voiau autonomia întregii Transilvanii [...]”⁴³. Se poate ca Banyai să fi fost șantajat, metodă des utilizată de autorități, pentru a continua campania de denigrare a colectivului de istorici din cadrul Institutului clujean.

Într-o perioadă în care tema antioccidentalismului, parte a discursului jdanovist, reprezenta un punct forte al regimului comunist din România, orice legătură cu Vestul nu numai că era privită cu suspiciune, dar putea avea consecințe tragice⁴⁴. Iată de ce chiar colaborarea lui de până în 1947 cu

⁴⁰ *Ibidem*, p. 36.

⁴¹ *Ibidem*, p. 37.

⁴² Zub 2000, p. 73.

⁴³ ACNSAS, fond *Informativ*, dosar nr. 3883, f. 15.

⁴⁴ Andrei Jdanov (1896-1948), om politic sovietic, considerat teoreticianul politicii culturale sovietice, după ce în 1934 a fixat normele „realismului socialist”. În 1947, a reprezentat URSS la conferința partidelor comuniste de la Szklarska Poreba (Polonia), unde s-a definitivat noua orientare politică stalinistă, cunoscută și sub numele de doctrina jdanovistă,

International Bibliography of Historical Sciences îl transforma pe Ioachim Crăciun într-un potențial inamic al regimului totalitar⁴⁵. Aceasta, dar și apartenența la Asociația Româno-Americană, înființată de mai mulți intelectuali la Sibiu, în 1945, făceau ca organele de securitate să-l încadreze în categoria suspectilor de spionaj în favoarea americanilor⁴⁶. Într-adevăr, aflat în acel moment la Sibiu, Ioachim Crăciun s-a arătat interesat după cum era firesc de această organizație în care se găseau și multe cunoștințe de ale sale, dar nu s-a implicat prea mult, „[...] neacordându-i prea mare interes [...]”, după cum recunoștea⁴⁷. Această decizie înțeleaptă îl va scăpa de procesul intentat membrilor organizației, care, după ce au fost acuzați de spionaj în favoarea americanilor, au primit ani grei de închisoare⁴⁸. La rândul său, Nicolae Mărgineanu, unul dintre fondatorii asociației, nu face nici o referire la persoana fostului profesor clujean în lucrarea sa autobiografică⁴⁹. Mai târziu, Ioachim Crăciun conștientiza că fusese pe marginea prăpăstiei, mărturisind că:

„[...] între greșelile, pe care le recunosc, e și participarea mea la Societatea româno-americană, secția din Cluj, unde am fost chemat la o ședință de constituire, pe la începutul anului – cred – în care profesorul Alexandru Borza era președinte, Nicolae Mărgineanu – pe atunci conferențiar universitar – secretar [...]. În comitet fiind propus și eu [...]”⁵⁰.

După 1955, lucrurile păreau a intra într-o relativă normalitate, măcar din prisma declinului lui Roller, victimă a procesului declanșat de Dej de reînnoire și etnicizare a cadrelor din conducerea PMR.

Sfârșitul anului 1956 aducea o schimbare în fruntea universității clujene, Constantin Daicoviciu preluând *de facto* funcția de rector al Universității Victor Babeș, măsură care poate fi pusă în legătură cu evenimentele care avuseseră loc în Ungaria⁵¹. Poate nu întâmplător, Ioachim Crăciun revenea în acel an în circuitul publicistic cu un studiu a cărui temă te ducea cu gândul la ceea ce se întâmpla peste granița vestică a României⁵². În aprilie 1956, sprijinit de Daicoviciu, care a intervenit personal la Miron

având la bază principiul conform căruia lumea era împărțită în două tabere antagonice, comunistă și capitalistă.

⁴⁵ ACNSAS, fond *Informativ*, dosar nr. 3883, f. 6.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 11, 28, 29, ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 93.

⁴⁷ *Note autobiografice*, în ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 84.

⁴⁸ ACNSAS, fond *Informativ*, dosar nr. 513, f. 57.

⁴⁹ Mărgineanu 1991.

⁵⁰ *Note autobiografice*, în ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 84.

⁵¹ Țențea 1998, p. 779-790.

⁵² Crăciun 1956, p. 199-212.

Constantinescu, ministrul învățământului de atunci, Ioachim Crăciun se întorcea la catedra universitară, unde prelua cursul de *Științele auxiliare ale istoriei*, din cadrul Facultății de Filologie și Istorie⁵³.

În această perioadă, pe fondul amnistiei din 1955, în urma căreia fuseseră eliberați mare parte din deținuții politici, organele de securitate se confruntau cu o situație aparte. Deoarece printre cei eliberați se numărau și lideri social democrați de dreapta, în rândul oficialităților apar temeri că

„[...] aceste elemente după eliberarea lor să încerce să treacă la crearea unei conduceri ilegale al PSDI, pentru a desfășura activitatea subversivă, la restabilirea legăturilor cu foștii conducători ai organizațiilor județene din alte regiuni și raioane, de asemenea, să încerce prin legațiile țărilor capitaliste și alte canale să stabilească legături cu frunzașii PSDI care se află fugiți în străinătate [...]”⁵⁴.

În aceste împrejurări, autoritățile erau extrem de interesate să acceseze cât mai multe informații din interior, apelând, bineînțeles, la instituția Securității, care deținea mijloacele necesare pentru astfel de misiuni⁵⁵.

Deoarece se afla în relații apropiate cu foștii lideri socialiști de dreapta, Ioachim Crăciun devenea pentru Securitate, care întâmpina mari greutăți în a-și infiltra agenții în acest mediu, o potențială sursă de informare. Pentru rezolvarea acestei probleme, organele de securitate vedeau o soluție care-l includea și pe istoricul clujean:

„[...] Agentura din această problemă nu este capabilă de a pătrunde în clandestinitatea acestor elemente de a stabili cele de mai sus arătate, fapt pentru care a fost punctat și studiat în scopul cunoașterii din timp și a prevenirii unor asemenea acțiuni din partea acestor elemente, numitul Crăciun Ioachim, fost Secretarul Secției Culturale a Frontului Renașterii Naționale (FRN) pe Ardeal și social democrat de dreapta [...]”⁵⁶.

⁵³ Müller 2003, p. 303.

⁵⁴ ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 3.

⁵⁵ O altă problemă a autorităților comuniste era legată de numărul redus de informatori care activau în rândul intelectualilor până la jumătatea anilor '50. Spre exemplu, Liviu Pleșa semnală într-un studiu că la Cluj, în toamna anului 1956, cei peste 9000 de studenți și 700 de profesori erau supravegheați de doar șapte informatori. Prezentarea *Raportului secret* de către Hrușciiov (februarie 1956) și evenimentele din Ungaria au făcut ca intelectualii români să devină obiective principale ale Securității, fapt care a dus la o creștere foarte mare a numărului de informatori din rândul lor. Astfel doar în 1956, la Cluj au fost recrutați 54 de agenți și trei rezidenți, care activau în mediul universitar (Pleșa 2005, p. 222).

⁵⁶ ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 3,4.

Pentru început, Direcția a III-a de Securitate redacta la 15. VI. 1955 o primă cerere de verificare, în vederea recrutării sale ca informator⁵⁷. Interesant că tot pentru aceste motive, alături de Ioachim Crăciun și istoricilor clujeni Ștefan Meteș, Teodor Naum sau Silviu Dragomir le fusese redactate cereri de acest tip⁵⁸. Asta nu însemna și automat încorporarea persoanelor vizate în rândul colaboratorilor Securității. Procesul de racolare era deseori extrem de lung și necesita multe aprobări, dată fiind birocrația excesivă a instituției Securității, iar în unele cazuri nu avea nici o finalizare.

Din păcate, în cazul lui Ioachim Crăciun organele de securitate dădeau la data de 3 septembrie 1956 aprobarea finală pentru recrutarea sa ca agent informator⁵⁹. Înainte de asta, pe data de 1 septembrie 1956, ofițerul de securitate însărcinat cu recrutarea lui, locotenentul Matei Teodor, îi făcuse o vizită personală la locul de muncă, ocazie cu care realizează că istoricul clujean „[...] va admite colaborarea cu organele noastre [...]”⁶⁰.

Motivația recrutării sale a constituit-o nevoia autorităților de a obține informații legate, mai ales, de Martin Septimiu (cercetător la Institutul de Istorie Națională din Cluj, închis între anii 1952 – 1954 într-un centru de muncă), dar și de istoricii Ștefan Pascu și Ioan Lupaș⁶¹. Toți trei erau priviți drept potențiali dușmani ai regimului, deoarece fuseseră în conducerea PSD, aripa Titel Petrescu, iar Securitatea considera „[...] că aceste elemente în prezent se manifestă dușmănos împotriva măsurilor luate de Partid și Guvern [...]”⁶². De remarcat că în septembrie 1949, la cererea autorităților, Martin Septimiu redacta o referință despre Ioachim Crăciun, în care căuta să-l pună într-o lumină favorabilă, insistând pe faptul că acesta:

„[...] caută să-și însușească ideologia marxistă-leninistă. Cumpără toate broșurile și cărțile cu acest conținut, avându-le în biblioteca personală. [...] este un bun tovarăș și nu se trage de la sarcini. Ia parte la toate acțiunile întreprinse de Partid [...]”⁶³.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 38.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 29, 44.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 2.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 73.

⁶¹ Ioan Lupaș, unul dintre istoricii români de prim rang, a fost înlăturat de la universitatea și institutul clujean de istorie în 1945, imediat după instaurarea primului guvern comunist condus de Petru Groza. În 1950, deși avea peste 70 de ani, a fost arestat și închis până în primăvara anului 1955, în centrul de detenție de la Sighet, unde a fost coleg de celulă cu un alt istoric ardelean, Ștefan Meteș (Pleșa 2008, p. 165-199).

⁶² ACNSAS, fond *Reșea*, dosar nr. 178437, f. 12.

⁶³ ACNSAS, fond *Informativ*, dosar nr. 3883, f. 6.

În referatul în care era aprobată recrutarea, organele de securitate realizau și o interesantă caracterizare a lui Ioachim Crăciun, văzând în el:

„[...] un element inteligent, cu o mare pregătire intelectuală și bun profesionist în domeniul său de activitate – în probleme științifice de documentație – se interesează foarte mult în cunoașterea problemelor noi apărute în specificul său de muncă, fapt pentru care este mult apreciat de anturajul său. [...] este un element sociabil, știe să lege ușor prietenia cu persoanele cu care vine în contact⁶⁴. De către elementele de la Academie este apreciat ca unul cu o vastă pregătire în domeniul științific, fapt pentru care cei cu o mai slabă pregătire mereu îi solicită sprijinul [...]”⁶⁵.

Se observă clar din aceste rânduri interesul autorităților față de activitatea științifică întreprinsă de bibliograful clujean. Bineînțeles că nici celelalte aspecte ale vieții sale nu aveau cum scăpa ochiului vigilent a temutei instituții, care observa că „[...] nu este afemeiat sau bețiv, trăiește o viață corectă în familie [...]”, dar, mai ales „[...] este la curent cu evenimentele politice interne și externe pe care le comentează cu persoanele ce lucrează în cadrul institutului [...]”⁶⁶.

Aceste opinii erau întărite de diferite note informative date de agenții plasați de Securitate în preajma istoricului clujean. Unul dintre ei, „Lucrețiu”, care îi fusese chiar student la începutul anilor '30, realizând și el o caracterizare care avea în vedere „morala și structura firii” fostului lui profesor, remarca că Ioachim Crăciun

„[...] este un om foarte muncitor [...]. Este foarte conștiincios în îndeplinirea obligațiilor sale, meticulos și pedant. Este un om cumpătat, sobru, nu bea, nu fumează, nu joacă poker și în general, nu are nici un viciu. Este econom, aproape avar. Nu este afemeiat. Ține foarte mult la familia sa și îndeosebi la fiul său [...]”,

dar și că

„[...] este însă înfumurat, îngâmfat și are și azi, ca și în trecut, de multe ori atitudini de superioritate față de subalterni. I-a plăcut și îi place și azi să trăiască bine și să profite de munca altora [...]. Este o fire doritoare de

⁶⁴ Este singurul loc, în toate caracterizările făcute lui Ioachim Crăciun, când este descris ca o persoană sociabilă care leagă ușor prietenii. Ulterior, după racolarea lui, absolut toate caracterizările lui, efectuate de ofițerii de Securitate, agenții informativi sau chiar colegii săi îl descriu ca pe un tip izolat.

⁶⁵ ACNSAS, fond *Refeș*, dosar nr. 178437, f. 6.

⁶⁶ *Ibidem*.

mărire și de titluri și posturi înalte și așteaptă în rezervă și oarecum în izolare *schimbarea vremurilor* pentru a poza în victimă a regimului democrat-popular [...], și a obține astfel un post mare în universitate sau în alt stat. Este foarte prudent, o fire oarecum închisă, care nu are încredere în cineva decât dacă îl cunoaște bine și de multă vreme. Îi place să pozeze în om de curaj, tare pe opiniile și atitudinile sale, dar se pare că în fond este fricos. Aceasta poate și din cauză că ne mai dispunând de moșie și de case, este obligat să trăiască cu familia doar din salariu și de aceea se manifestă cu foarte multă prudență”⁶⁷.

De bună seamă că informatorul avea și unele polițe mai vechi de plătit, deoarece nu uită să-i înfiereze și fapte din perioada regimului „burghez”, când fostul lui profesor,

„[...] a deținut mult timp diverse sarcini în cadrul Comisiei Căminelor și Cantinelor din Cluj, de unde și-a făcut parte de numeroase avantaje materiale (bani și alimente) [...]”⁶⁸.

Pentru a-l forța să accepte recrutarea, Securitatea i-a întocmit un dosar cu materiale compromițătoare, cu care urma să fie șantajat. Autoritățile sperau să-l constrângă imputându-i următoarele:

„[...] în anul 1924 după terminarea studiilor universitare a fost adus de către profesorul Alexandru *Lepadat* (sic!), fost președintele PNL Brătianu în Cluj ca asistent al său la Institutul de Istorie Națională din Cluj, de unde pentru meritele sale în muncă a fost trimis la Paris unde a făcut doi ani de studii istorice [...]”

„[...] în anul 1938 se înscrie în Frontul Renașterii Naționale/FRN/ unde deține funcția de Șef al Secției Culturale pe Ardeal [...]”

„[...] după 1944 a făcut parte din PSD în funcție de membru în Comitetul Județean unde a desfășurat activitate de dreapta, făcând parte din *Gruparea Universitară* [...]”, „[...] între anii 1946-1947 a fost membru în Consiliul de Direcție a Asociației Romîno-Americane (sic!) din Cluj [...]”

și că

„[...] a luat în căsătorie pe fiica moșierului Ioan Vaida fratele lui Al. Vaida-Voevod, considerat fiind ca un element de bază în rândul foștilor

⁶⁷ *Ibidem*, f. 64.

⁶⁸ *Ibidem*.

exploatare care au deținut funcții importante în Aparatul de Stat burghez”⁶⁹.

Interesante sunt impresiile pe care ofițerul însărcinat cu acest caz și le-a notat de mână pe marginea acestor materiale. Acesta considera că cele prezentate nu ar putea constitui ceva atât de compromițător încât să-l determine pe Ioachim Crăciun să accepte racolarea. Doar faptul că făcuse parte din PSD și din Asociația Româno-Americană, și că fusese căsătorit cu nepoata lui Al. Vaida-Voevod putea fi folosit cumva împotriva sa. Tocmai de aceea credea că principalul argument pentru a-l forța să colaboreze era acela de a-l amenința cu pierderea serviciului, asta într-un moment în care Ioachim Crăciun de abia revenise la institutul și universitatea clujeană, după o perioadă în care se confruntase cu mari lipsuri materiale și din care își amintea cu groază că: „[...] am flămânzit, câștigând sub minimul unei existențe modeste [...]”⁷⁰.

În ceea ce privește modul propriu-zis în care urma să se efectueze recrutarea, organele de securitate concepuseră din timp anumite scenarii, în care, din start, erau excluși Surdu Bujor și David Prodan, șefii lui de la Institutul de Istorie din Cluj, care: „[...] nu prezintă încredere, iar dacă am apela la ei nu am avea garanția că nu se vor desconfira (sic!) [...]”⁷¹. Normal, dacă avem în vedere că Surdu Bujor își mai protejase o dată subordonatul, căruia îi fusese student și asistent, în iunie 1951, când într-o referință cerută de autorități, îl prezenta ca neavând „[...] manifestări reacționare sau șovine și nu s-a manifestat ca atare nici la cursurile predate”⁷².

Securitatea stabilă, în cele din urmă, la 3 septembrie 1956, legenda racolării lui, care se baza pe dese deplasări prin Transilvania ale lui Ioachim Crăciun, care în acel moment lucra la întocmirea *Repertoriului de istorie privind manuscrisele de cronici din Ardealul de Nord*⁷³. În acest sens se preconiza să se ia legătura cu șeful Secției Învățământ de la Sfatul Popular Regional Cluj, care urma să-l trimită pe istoricul clujean, la o dată dinainte stabilită, la Aiud. Înainte de a se urca în tren, urma să fie abordat pentru „[...] a fi adus la Regiunea noastră pentru recrutare [...]”, urmând ca după aceea să fie eliberat pentru a-și continua drumul spre Aiud⁷⁴. Printre ofițerii care urmau

⁶⁹ ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 7.

⁷⁰ *Note autobiografice*, în ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 83.

⁷¹ ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 87.

⁷² ACNSAS, fond *Informativ*, dosar nr. 3883, f. 8.

⁷³ ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 7, 8.

⁷⁴ *Ibidem*, f. 8.

să se ocupe de recrutarea lui, erau amintiți locotenentul Matei Teodor și locotenentul major Pall Francisc⁷⁵.

Racolarea s-a efectuat la 25 septembrie 1956, dar din motive necunoscute s-a desfășurat într-un alt mod decât cel descris mai înainte, Securitatea preferând o altă abordare, care a necesitat și implicarea directă a căpitanului Ioan Moraru, locțiitorul Direcției Regionale a Securității Cluj⁷⁶. Acesta l-a contactat telefonic pe Ioachim Crăciun, și dându-se drept inspector în cadrul Ministerului Învățământului, sub pretextul că „[...] ar dori să discute și cu dânsul probleme privind Facultatea de Istorie [...]”, l-a convocat la Sfatul Regional Cluj⁷⁷. De aici a fost „invitat” la sediul Securității, unde a fost dus cu mașina temutei instituții, poate tocmai în ideea de a-l supune unei terori psihice, care să-l facă să accepte mult mai ușor racolarea ca informator. Asta și într-o perioadă în care metodele de acțiune ale organelor de securitate erau cunoscute și de Ioachim Crăciun, fie doar și din „poveștile” dureroase ale celor care abia fuseseră eliberați din închisorile comuniste, parte din ei prieteni și colegi ai istoricului clujean.

Teama de a nu împărtăși și el soarta celor care trecuseră prin calvarul temnițelor comuniste, dar și sub amenințarea de a fi iar îndepărtat de la institutul și universitatea clujeană, îl determină să accepte colaborarea cu organele de securitate⁷⁸, semnând cu această ocazie și un angajament scris de mână, ce avea nu mai puțin decât trei pagini⁷⁹. În el, Ioachim Crăciun își făcea și o autocritică a activității sale de până atunci, în special a celei din perioada interbelică, când considera

„[...] că am contribuit la promovarea unor stări ale regimurilor trecute, cari au dărmănat și chiar au lovit în interesele clasei muncitoare, lucru pe care în prezent în urma educației pe care am primit-o din partea regimului democrat popular, n-o mai aprob [...]”⁸⁰.

În partea finală a angajamentului istoricul clujean promitea că

„[...] activitatea și manifestările, pe care eventual le fac elemente din anturajul meu, le voi aduce la cunoștință organelor de securitate, în scris, sub formă de notă informativă și semnate în loc de numele meu real, cu numele conspirativ de *Tudor Ioan* [...]”⁸¹.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Ibidem*, f. 9.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 10.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 13, 14, 15.

⁸⁰ *Ibidem*, f. 14.

⁸¹ *Ibidem*, f. 15.

Organele de securitate trebuie să fi avut, evident, în vedere că un astfel de angajament nu putea fi chiar așa ușor de respectat de cineva acuzat în dese rânduri că privește

„[...] în spirit reacționar și dușmănos realitățile de politică internă și externă actuale. Așteaptă cu nerăbdare *venirea altor vremuri* și se revoltă pe anglo-americieni că nu mai încep războiul, așteptând, desigur, ca pe această cale să-și redobândească atât postul de profesor universitar, cât și mai ales moșia și casele [...]”⁸².

Din fericire, evoluția ulterioară a confirmat scepticismul Securității, deoarece Ioachim Crăciun, deși a acceptat, în condițiile date, să fie informator, a avut inteligența de a eluda obligațiile ce-i reveneau, furnizând în perioada cât a activat doar note informative banale. De acest lucru și-au dat seama și organele de securitate, care, încă din prima caracterizare privind activitatea lui până la 14 decembrie 1957, remarcau că „[...] agentul a furnizat numai două note informative, conținând mai mult date biografice [...]” motiv pentru care „[...] rezultate practic în muncă cu agentul, nu s-au obținut până în prezent [...]”⁸³. Ba chiar mai mult, Ioachim Crăciun încercase să îndepărteze, prin conținutul informațiilor oferite, suspiciunile pe care autoritățile le aveau față de cei pe care trebuia să-i toarne, fapt pentru care era acuzat că

„[...] mereu caută să arate că elementele din acțiunile în care este dirijat sunt vârstnice și nici nu se mai interesează de viața politică, că în prezent burghezia fiind din firea ei lașă nu se va preta la acțiuni contrarevoluționare”⁸⁴.

Tocmai de aceea era considerat de Securitate că „[...] este încăpățânat și are rezerve față de noi [...]”⁸⁵.

Era surprinzător totuși că istoricul clujean reușea în continuare să se protejeze în mare parte de suspiciunile temutei instituții, deoarece participa „cu regularitate” la întâlnirile cu ofițerul de securitate, motiv pentru care aceasta considera că „[...] munca agentului se va îmbunătăți deoarece el și-a manifestat dorința de a colabora cu organele noastre [...]”⁸⁶. Și, ce era mai

⁸² *Ibidem*, f. 63.

⁸³ *Ibidem*, f. 18.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Ibidem*.

important, era considerat „[...] un element foarte bine pregătit profesional și politic [...]”, asta deși „[...] până în prezent nu s-a putut verifica sinceritatea agentului. Nu a fost recompensat [...]”⁸⁷. Atitudinea sa era explicată de Securitate prin faptul că „[...] fiind recrutat relativ de scurt timp, agentul este lipsit de experiență [...]” și, în același timp, exista pentru ei speranța „[...] că printr-o dirijare atentă și concretă agentul cu posibilități reale pe care le posedă va fi de-un real folos organelor noastre [...]”⁸⁸.

Se pare că și în următorii ani, Ioachim Crăciun a reușit să se eschiveze de sarcinile ce-i reveneau în activitatea sa de informator, deoarece și în următoarea sa caracterizare, redactată pe data de 13 aprilie 1960, situația era asemănătoare⁸⁹. Ba chiar, mai mult, pentru o perioadă de mai bine de un an, din 1958 până în 1959, legătura cu el fusese ruptă complet, fiind reluată de Securitate abia în martie 1959, ocazie cu care constatase „[...] că agentul Tudor are posibilități de informare și este un element care dorește să colaboreze cu organele noastre [...]”, motiv pentru care „[...] de la această dată și până în prezent a fost dirijat în acțiunea informativă dusă asupra lui Dimoftache Ioan, fost conducător PNȚ și apoi PSDI-ist [...]”⁹⁰. Și de această dată istoricul clujean stârnește nemulțumirea organelor de securitate, deoarece în notele pe care le-a furnizat

„[...] minimalizează o serie de probleme importante din activitatea acestor elemente sau caută să le prezinte ca elemente totuși incapabile de a desfășura o activitate dușmănoasă, întrucât acestea își dau seama că nu vor putea face nimic în această direcție și că astfel s-au dat bătute [...]”⁹¹.

Faptul că, între timp, fusese pensionat de la catedră, îl făcea pe Ioachim Crăciun să creadă că unul dintre atuurile Securității, care a stat și la baza recrutării sale, dispărea, și astfel putea să-și arate din ce în ce mai deschis „rezervele” față de organele de securitate, sperând că va fi lăsat în pace. Din nefericire, amarnice i-au fost așteptările, deoarece presiunea la care era supus nu numai că nu a slăbit, dar s-a și accentuat. Securitatea a avut grijă să-l atenționeze că pensia pe care o primea îi putea fi oricând luată, pentru că atunci

⁸⁷ *Ibidem.*

⁸⁸ *Ibidem*, f. 19.

⁸⁹ *Ibidem*, f. 20.

⁹⁰ *Ibidem.*

⁹¹ *Ibidem.*

„[...] când s-a pensionat a fost susținut de organele noastre pentru a-și primi pensie, deoarece dacă noi vroiam îl puteam încadra în categoria elementelor lipsite de acest drept [...]”⁹².

Absurdul situației este completat de modul în care istoricul clujean credea că, în cazul în care autoritățile i-ar fi suspendat pensia, problema lui și a celorlalte persoane din România comunistă, lipsite abuziv de acest drept, ar fi interesat organisme internaționale, precum ONU. Astfel, într-o discuție monitorizată și ea, Ioachim Crăciun afirmase:

„[...] că la ONU s-a ridicat problema luării pensiilor la o anumită categorie de foști funcționari din vremea burgheziei [...]. Dar toate au o limită și când se trece peste ea – că se trece totuși, trebuie să dea înapoi. Dacă ești în ONU trebuie respectate unele norme de echitate [...]”⁹³.

Tocmai pentru a-l aduce pe calea cea dreaptă, autoritățile considerau că

„[...] necesită o intensă muncă educativă pe care lucrătorul operativ trebuie s-o facă în toate ocaziile, căutând ca prin orice mijloc să-l apropie de organele securității de stat [...]”⁹⁴.

Angajat ca cercetător doar în cadrul Institutului de Istorie din Cluj, Ioachim Crăciun rămânea în continuare sub stricta atenție a Securității, interesată atât de activitatea istoricilor de aici, în special a lui Silviu Dragomir⁹⁵, dar și „[...] de felul în care se lucrează la *Tratatul de Istorie a Românilor* [...]”⁹⁶. Într-adevăr, la sfârșitul anilor '50, istoricii au primit ca principală sarcină de partid elaborarea unui tratat de Istoria României, care avea să devină principala operă istoriografică ce a marcat profund discursul istoric românesc din perioada comunistă⁹⁷. Acest tratat de istorie a fost conceput în opt volume, din care au văzut lumina tiparului numai patru, primul în anul 1960. A fost prima încercare de scriere a istoriei României în regimul totalitar, fără a se recurge la o falsificare grosolană a istoriei, așa cum se întâmplase până atunci⁹⁸.

⁹² *Ibidem*, f. 23.

⁹³ *Ibidem*, f. 69.

⁹⁴ *Ibidem*, f. 21.

⁹⁵ Pleșa 2005, p. 217-229.

⁹⁶ ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 22.

⁹⁷ Țugui 1999, p. 62.

⁹⁸ Georgescu 1991, p. 54.

Data fiind importanța lucrării, autorii ei, printre care și Silviu Dragomir, s-au aflat mai mereu în atenția organelor de securitate⁹⁹. De

⁹⁹ Spre exemplu, Ioachim Crăciun furniza organelor de securitate, în 5 noiembrie 1960, următoarele informații despre activitatea lui Silviu Dragomir legată de tratatul de Istorie al românilor: „[...] Găsind pe prof. Silviu Dragomir acasă, în biroul lui de lucru, am putut avea o convorbire mai lungă, din care se desprind următoarele:

1. A terminat colaborarea sa la *Tratatul de Istoria României* privind veacul XVIII (vol. 3 din tratat), veac pe care-l cunoaște amănunțit și pentru care a fost angajat să scrie câteva capitole. Numele lui nu va apărea în volum alături de capitolele scrise, ci ele vor fi contopite în materialul tov. acad. David Prodan, care le va da și interpretarea marxistă corespunzătoare.

2. Din materialul scris reiese că a început să se familiarizeze cu concepția materialist dialectică privind istoria trecutului poporului nostru și a afirmat că istoria scrisă de pe poziții marxiste e mult mai favorabilă pentru originea și continuitatea poporului nostru, decât istoriografia burgheză.

3. Fiind solicitat să-și dea părerea asupra materialului întregului vol. II al *Tratatului*, care s-a tipărit în machetă (cuprinzând anii 1000-1550) și va fi discutat amănunțit la București în jurul datei de 15 nov. a.c. a prezentat în scris un referat, ca diverse observațiuni juste, acceptate de autorii respectivi, mai ales în ce privește pătrunderea maghiarilor și a sașilor în Transilvania (probleme pe care istoriografia noastră marxistă le prezintă zi într-o lumină științifică favorabilă trecutului nostru), «și acum le înțeleg mai clar și mai bine decât înaintea», după propria-i expresie (a lui Dragomir), dar în unele capitole, privind stăpânirea bulgarilor în Nordul Dunării, ar părea că răbufnește o ușoară linie naționalistă în această problemă, de altfel istoricii noștri marxiști nu sunt nici ei cu totul de acord.

4. După informații indirecte, prof. Silviu Dragomir AR FI ÎNSĂRCINAT DE CEI DE SUS [subl. a.] (unii zic că chiar din partea Secției culturale a Comitetului Central de la București) să facă rapoarte asupra *Tratatului de istoria Ungariei*, din care au apărut până acum trei volume (în limba maghiară) și în care poporul român din Transilvania nu prea apare în lumina adevărată a trecutului său, așa cum îl poate arăta istoriografia noastră marxistă. Cunoscând bine limba maghiară și trecutul Ungariei, se pare că rapoartele prof. Silviu Dragomir vor fi de mult folos (ele se trimit, pe cât știu, confidențial la București și deci nu le-a, putut vedea), în orice caz, în problemele unde i se pare că ar putea să alunece pe linie «naționalistă» ne consultă pe cei de la Institutul de Istorie, cum a fost cazul cu problema primei cărți tipărite în limba română (care în *Tratatul maghiar* apare ca fiind editată sub influență «maghiară»), pentru care l-a consultat pe subsemnatul, dându-i-se explicația «științifică», în sensul că înaintea acelei cărți (provenite în *tratatul maghiar*) au apărut și altele în limba română, iar acea carte (sub influență «maghiară») a fost subvenționată de «Farro Miclăuș» din considerente «economice» (câștig de bani), nu din considerații de influență maghiară.

5. Tot prof. Silviu Dragomir a mai primit însărcinarea de a colabora cu documentele pe care le cunoaște și în parte le și are la elucidarea problemei revoluției din 1848-1849 din Transilvania. După descoperirea însemnărilor originale ale lui Karl Marx în Olanda, în care se vorbește favorabil despre revendicările poporului român din Transilvania în revoluție, colaborarea prof. Silviu Dragomir e îndreptată pe aceste cărări, de a arăta «cum susține și masa», zice Dragomir, revendicările juste și nesatisfacerea lor de către Ludovic Kossuth, care acesta din urmă nu l-a putut înțelege nici pe Nicolae Bălcescu.

asemenea, la rândul său, bibliograful clujean a colaborat la volumele II și III ale tratatului de Istoria României, unde s-a aplecat asupra manuscriselor, tipăriturilor și bibliotecilor medievale românești, sintetizând acum o *informație* istorică asupra căreia se aplecase de patru decenii¹⁰⁰.

Despre calitatea materialelor informative oferite în perioada 1960-1962, organele de securitate credeau că, deși nu aveau

„[...] o valoare operativă deosebită, ele totuși au constituit probe care ne-au orientat asupra concepțiilor și activităților pe care le desfășoară aceste elemente [...]”¹⁰¹.

În tot acest timp, organele de securitate îl supravegheau strict, atenția lor focalizându-se, mai ales, pe legăturile pe care le avea cu ceilalți istorici clujeni¹⁰². Urmărirea informativă a lui Ioachim Crăciun a fost realizată de Securitate atât înaintea, cât și după recrutarea sa ca informator și a fost înfăptuită cu ajutorul a mai multor agenți, dintre care cei mai activi erau cei care-și semnav notele cu numele conspirativ „Lucrețiu” și „Brîndușa”¹⁰³. În general, aceștia au consemnat discuții cu teme de politică externă, sau, mai rar, internă, pe care Ioachim Crăciun le avea cu prietenii și colegii săi. Acestea erau atent monitorizate chiar de cei care participau la ele, dat fiind faptul că o parte dintre ei lucrau chiar în cadrul Institutului, fapt sesizabil din sarcinile trasate în 1955 de ofițerii de securitate informatorului „Brîndușa”:

„[...] că fiind cu el în tot timpul unde lucrează în același institut, să afle care îi sunt legăturile lui Crăciun Ioachim, alte manifestări ale lui și de la cine primește eventual alte știri sau zvonuri [...]”¹⁰⁴.

Ba chiar mai mult, „Lucrețiu” era un fost student al lui Ioachim Crăciun, care la jumătatea anilor '50 ajunsese coleg cu el la Institutul de Istorie din

6. În concluzie, prof. Silviu Dragomir mi se pare că are toate intențiile bune de a-și servi patria și partidul, C.C. de la București, care i-a încredințat lucrările istorice de mai sus, fără să se fi putut debarasa cu totul de influența istoriografiei burgheze, dar ca să se ferească de greșelile ei se informează mereu de la cei mai avansați în domeniul istoriografiei marxiste [...]” (ACNSAS, fond *Informativ*, dosar nr. 512/2, f. 18-20).

¹⁰⁰ Cultura 1962, p. 687-705, 708-709; Cultura 1964a, p. 1034-1039, 1045-1055; Cultura 1964b, p. 294-314.

¹⁰¹ ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 23.

¹⁰² ACNSAS, fond *Informativ*, dosar nr. 3883, f. 10, 12, 14, 21, 23.

¹⁰³ ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 5.

¹⁰⁴ ACNSAS, fond *Informativ*, dosar nr. 3883, f. 27.

Cluj, calitate din care îi supraveghea și „activitatea sa profesională publicistică”, deoarece vedea în ea „un caracter naționalist”¹⁰⁵.

În mai toate notele informative, Ioachim Crăciun era prezentat ca un dușman atât al regimului din România, față de care are „o atitudine de dușmănie și de ură”, dar și al celui din URSS, față de care are „o atitudine de depreciere și de dușmănie”¹⁰⁶. Uneori denunțurile erau atât de răuvoitoare, încât erau puse sub semnul întrebării chiar de către cei care coordonau supraveghearea. Spre exemplu, în 1955, locotenentul de securitate responsabil de cazul lui manifestă o atitudine de neîncredere față de relatarea unuia dintre informatori, care îl acuza pe bibliologul clujean că într-o discuție cu istoricul Pompiliu Teodor, referindu-se la eliberarea din închisoare a lui Silviu Dragomir și Ioan Lupaș, ar fi spus următoarele:

„[...] abia acum le dau drumul după ce au stat la închisoare peste 5 ani ? Crede Groza că prin aceasta va scăpa de ce-l așteaptă ?/aici a făcut gestul de spânzurare/ [...]”¹⁰⁷.

De asemenea, nu îi erau scăpate din vedere nici referirile la adresa foștilor lui colegi socialiști. Astfel, la începutul anului 1956, Ioachim Crăciun era acuzat că afirmase

„[...] în legătură cu scrisorile publicate la radio a foștilor condamnați politici Ionel Pop și Titel Petrescu [...], că Partidul lucrează cu niște mijloace atât de abile încât reușește să dezorienteze pe toată lumea. El socotește că Ionel Pop și Titel Petrescu, au scris aceste scrisori sub oarecare presiune, dar și în urma unor răsplăți ce le-ar fi primit [...]”¹⁰⁸.

La începutul anilor '60, Ioachim Crăciun își relua activitatea editorială, publicând unele studii în revistele de specialitate¹⁰⁹, dar și un impresionant repertoriu al manuscriselor de cronică interne din sec. XV-XVII, privind istoria României¹¹⁰. Lucrarea, elaborată împreună cu Aurora Ilieș, deschidea colecția cronicilor medievale ale României, și era rezultatul acumulării din perioada în care ținuse la Universitatea din Cluj, după 1945, Cursurile de Istoriografie generală și transilvăneană. De asemenea, la Institutul de Istorie din Cluj al Academiei a continuat să alcătuiască bibliografia anuală a

¹⁰⁵ *Ibidem*.

¹⁰⁶ ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 63.

¹⁰⁷ ACNSAS, fond *Informativ*, dosar nr. 3883, f. 24.

¹⁰⁸ ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 62.

¹⁰⁹ Crăciun 1958-1959, p. 125-152; Crăciun 1961, p. 237-244.

¹¹⁰ Crăciun, Ilieș, 1963.

istoriografiei românești de după 1944, bibliografia curentă pentru anii 1959 și 1960 care a văzut lumina tiparului în seria nouă a Anuarului Institutului de Istorie din Cluj¹¹¹.

Odată cu moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej în 1965, s-a înregistrat o atitudine de dezinteres oficial pentru știința istorică și modul său de organizare, ceea ce a îngăduit istoriografiei o înflorire și diversificare nemaîntâlnită până atunci¹¹². În această scurtă perioadă de liberalizare, descentralizare și destindere internă, Ioachim Crăciun și-a desfășurat ultimii ani de activitate științifică, încununată prin publicarea mai multor studii de specialitate¹¹³. Acum, sub conducerea sa s-a constituit, în cadrul Institutului de Istorie din Cluj, colectivul pentru întocmirea *Bibliografiei istorice a României*, din care primul volum era editat în 1970, cu numai un an înainte de moartea bibliografului clujean¹¹⁴.

Pe de altă parte, încă din 1963, datorită faptului că „[...] n-a fost semnalat cu manifestări [...]”, Securitatea i-a schimbat forma de evidență, dintr-una activă într-una pasivă, nemaifiind considerat un pericol iminent¹¹⁵. Tot atunci, mai exact în 31 martie 1963, organele de securitate aprobau referatul cu propunerea de abandonare a agentului „Tudor”, adică a lui Ioachim Crăciun¹¹⁶. Motivele erau date și de vârsta înaintată, dar și de problemele de sănătate cu care se confrunta. În octombrie 1962 a fost diagnosticat cu arteroscleroză, boală care s-a agravat anul următor, când suferă un atac de paralizie parțială la piciorul și mâna stângă¹¹⁷. Acestea-l determină să ceară „[...] să se retragă din această muncă, întrucât posibilitățile lui prin îmbolnăvirea sa sunt absolut nule [...]”¹¹⁸. Cererea era aprobată nu înainte ca pe rezoluție să fie notat de către maiorul Pleșița: „[...] Și eventual ajutat cu ceva [...]”¹¹⁹.

Din păcate, aceasta nu însemna și încetarea problemelor de această natură, căci denunțurile la adresa sa au continuat și după 1963. Cauza lor era de data aceasta determinată de o rivalitate profesională, care, în timp, se transformase într-o ranchiună de ordin personal. Acuzele de insuficientă pregătire ideologică sunt înlocuite acum cu cele de proastă pregătire profesională în domeniul bibliografiei.

¹¹¹ Crăciun 1962, p. 292-423.

¹¹² Georgescu 1991, p. 58-66.

¹¹³ Crăciun 1969a, p. 129-137; Crăciun 1969b, p. 149-160; Crăciun 1970, p. 87-120.

¹¹⁴ *Bibliografia* 1970.

¹¹⁵ ACNSAS, fond *Informativ*, dosar nr. 3883, f. 43.

¹¹⁶ ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 24.

¹¹⁷ Sărășan 2002, p. 168.

¹¹⁸ ACNSAS, fond *Rețea*, dosar nr. 178437, f. 24.

¹¹⁹ *Ibidem*.

Toate aceste aspecte sunt cel mai bine reliefate într-o notă informativă din 1967, în care autorul, chiar un fost coleg de-al său, reia acuze mai vechi:

„[...] A fost adus aici de A. Lapedatu [...], pe lângă care s-a aciuiat datorită slugărniceii. Atitudine ce a cultivat-o totdeauna față de mari în contrast cu aroganța sa față de cei mici. O altă armă de care s-a folosit neîncetat a fost arivismul [...]”¹²⁰.

Dușmănia față de persoana sa este nedisimulată, mergând până acolo încât și specialitatea de care s-a preocupat este blamată:

„[...] Pe plan științific a îmbrățișat specialitatea cea mai ușoară: Bibliografia, unde nu avea nici un concurent [...]”,

iar întreaga sa activitate științifică este minimalizată:

„[...] până de curând bibliografiile sale s-au redus la simple enumerări de titlu, fără nici o altă indicație [...], bibliografiile sale au fost alcătuite în mare măsură cu ajutorul studenților [...] are toată îndrăzneala pentru a pretinde și a abuza de munca altora [...]”.

Îi este criticat chiar și modul în care a condus colectivul pentru întocmirea *Bibliografiei istorice a României. 1944-1969*, fiind acuzat printre altele că l-ar fi „[...] exploatat în așa măsură [...]” pe unul dintre mai tinerii săi colaboratori, încât „[...] l-a uzat, surmenându-l fiind nevoit pe lângă tratament să-și schimbe locul de muncă în Institut[...]”. Într-un final pățimaș, informatorul aflat evident sub influența unor sentimente de invidie profesională, concluzionează:

„[...] Crăciun nu mai e în măsură să presteze o muncă intensivă, așa cum se cere fiind de vreo doi ani bolnav destul de grav. Nu cred că se mai pot aștepta de la el nici un fel de realizare oricât de neprețioasă și nu mai prezintă nici un interes ca persoană [...]”¹²¹.

În ciuda josniciei acestui denunț, organele de securitate încurajau asemenea acțiuni, atitudine evidențiată de sarcina trasată ulterior informatorului:

„[...] Să-l contacteze periodic sub pretextul unor probleme profesionale pentru a-i stabili orientarea și poziția politică prezentă [...]”¹²².

¹²⁰ ACNSAS, fond *Informativ*, dosar nr. 3883, f. 31-32.

¹²¹ *Ibidem*, f. 32.

¹²² *Ibidem*, f. 32.

Aceasta avea să fie și una dintre ultimele note informative care implicau persoana sa, căci, patru ani mai târziu, în 1971, Ioachim Crăciun se stingea din viață.

După aproape jumătate de secol de activitate științifică pusă mai cu seamă în slujba unor științe auxiliare ale istoriei, precum bibliografia, Ioachim Crăciun lăsa în urmă o operă remarcabilă. Din păcate, evoluția firească a preocupărilor sale bibliografice sau istoriografice, inițiate și conturate în perioada interbelică suferise o grea lovitură după 1945, când istoria a fost complet aservită politicului. Chiar dacă noile realități i-au perturbat și chiar întrerupt pentru moment îndeletnicirile, a căutat să se adapteze asemenea celorlalți colegi de breaslă.

Din păcate, începând cu a doua jumătate a anilor '50, Ioachim Crăciun s-a aflat într-o postură neplăcută. Pe de o parte a început să fie drastic supravegheat de Securitate, iar pe de altă parte a fost nevoit să accepte colaborarea cu organele de securitate, interesate de legăturile lui atât cu foștii colegi socialiști, dar și cu istoricii clujeni. Dând dovadă de abilitate, reușește să depășească aceste momente, furnizând doar materiale informative lipsite de importanță. În același timp, Ioachim Crăciun a menținut o relație distantă cu unii dintre colegii și colaboratorii săi, încercând să se protejeze, lucru care nu scapă organelor de securitate care vedeau în această atitudine, „[...] o tehnică anume de a se izola pentru a nu fi antrenat în discuții politice”¹²³.

Într-adevăr, Ioachim Crăciun s-a aflat, după instaurarea regimului comunist, în situația ingrată a istoricilor obligați să apeleze la diferite strategii pentru a putea supraviețui. Pentru el lucrurile erau mai grave, deoarece noii guvernanți, care urmăreau „însănătoșirea” ideologică a societății, au căutat să radieze toate inițiativele de până atunci în domeniul bibliografiei. În ciuda acestor piedici, a încercat și a reușit, cu mari sacrificii, să-și mențină direcțiile de cercetare și în condițiile specifice regimului totalitar. A căutat să profite de scurtele perioade de relaxare ideologică pentru a-și desăvârși activitatea profesională, încununată prin apariția primului volum din *Bibliografia istorică a României*, al cărui colectiv de redacție l-a condus.

Realizând necrologul reputatului bibliolog, istoricul Pompiliu Teodor nota:

„[...] S-a stins din viață, la 2 iunie 1971, profesorul și bibliograful Ioachim Crăciun, personalitate remarcabilă a școlii românești superioare, istoric al culturii, cunoscut în țară și peste hotare datorită prestigioasei opere

¹²³ *Ibidem*, f. 17.

științifice. [...] Ioachim Crăciun, profesorul stimat și iubit de generațiile de studenți, a fost unul din cei mulți și aleși, care au renunțat poate, la propriile proiecte pentru a le face cunoscute pe ale altora [...]"¹²⁴.

Historian Ioachim Crăciun and Securitatea

(Abstract)

The installation of the communist regime had a catastrophic effect on Romanian historiography. The historical discourse was strongly affected as it became subdued to a Communist Party seeking to receive historical legitimation by all means possible. The new authority dismissed out of hand one's training and professional accomplishments in the inter-war period and turned them into solid grounds for accusation. After 1948 Romanian historians were subjected to a denigrating process of psychic and even physical terror with many of them being sent to prison, measures that led to the decline of Romanian historiography.

Among those familiar with these rigours was also Ioachim Crăciun, the historian from Cluj, who until 1948 had made himself conspicuous mainly through works dealing with the cataloguing of inter-war historiographical production. This study sets out to reveal the arbitrary and violent manner by which the redoubtable institution of *Securitate* controlled, for almost a quarter of a century, both the scientific activity and personal life of the one who is considered to be the promoter of the bibliographical school in Cluj.

Abrevieri bibliografice

ACNSAS	- Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității
ANDJC	- Arhivele Naționale. Direcția Județeană Cluj.
Banu 2008	- Florian Banu, „Câteva considerații privind istoriografia Securității”, în <i>Caietele CNSAS</i> , anul 1, nr. 1, București, 2008, p. 187-221.
Bibliografia 1970	- <i>Bibliografia istorică a României. 1944-1969</i> , I, București, Editura Academiei, 1970.
Betea 2006	- Lavinia Betea, <i>Lucrețiu Pătrășcanu. Moartea unui lider comunist</i> , București, Editura Curtea Veche, 2006.
Crăciun 1945	- Ioachim Crăciun, „Publicațiunile Institutului de Istorie Națională din Cluj Sibiu”, în <i>AIIN</i> , X, 1945, p. 634-706.
Crăciun 1945-1946	- Ioachim Crăciun <i>Catechismul românesc din 1544 urmat de celelalte catehisme româno-luterane: Bârseanu, Sturdăzan și Marțian</i> , Sibiu-Cluj, Tipăritura Cartea Românească, 1945-1946.

¹²⁴ Teodor 1971, p. 433. Alte necrologuri au fost publicate în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Historia*, XVI, 1971, p. 142 și *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj*, XIV, 1971, p. 333-334.

- Crăciun 1956 - Ioachim Crăciun, „Răzvrătirea sașilor din Brașov la 1688”, în *SMIM*, I, 1956, p. 199-212.
- Crăciun 1958-1959 - Ioachim Crăciun, „Croniclele românești ale Transilvaniei și Banatului. Considerații preliminare”, în *AIIC*, I-II, 1958-1959, p. 125-152.
- Crăciun 1961 - Ioachim Crăciun, „Cronica rimată a lui Ioan Caioni din 1654 despre sfârșitul lui Vasile Lupu”, în *AIIC*, IV, 1961, p. 237-244.
- Crăciun 1962 - Ioachim Crăciun, „Bibliografia istorică a României pentru anii 1959 și 1960”, în *AIIC*, V, 1962, p. 292-423.
- Crăciun, Ilieș 1963 - Ioachim Crăciun, Aurora Ilieș, *Repertoriu manuscriselor de cronici interne sec. XV-XVII privind istoria României*, București, Editura Academiei, 1963.
- Crăciun 1965-1966 - Ioachim Crăciun, „Câteva amintiri și precizări despre începuturile Bibliologiei la Cluj”, în *SB*, II, 1965-1966, p. 31-147.
- Crăciun 1969a - Ioachim Crăciun, „Incunabile românești și cărți rare și prețioase tipărite pe pământul țării noastre (1508-1600)”, în *SCB*, nr. 11, 1969, p. 129-137.
- Crăciun 1969b - Ioachim Crăciun, „Incunabile și cărți rare tipărite în Apus (1482-1600) de autori și tipografi de pe teritoriul țării noastre”, în *SB*, III, 1969, p. 149-160.
- Crăciun 1970 - Ioachim Crăciun, „Considerații despre începuturile bibliologiei la Universitatea din Cluj”, în *Probleme de bibliologie*, București, 1970, p. 87-120.
- Constantinescu-Iași 1955 - Petre Constantinescu-Iași, *Realizările istoriografiei române între anii 1945-1955*, București, 1955.
- Cultura 1962 - „Cultura în Transilvania în vremea feudalismului dezvoltat (sec. XIV- prima jumătate a sec. XVI)”, în *Istoria României* (Tratat), II, București, Editura Academiei, 1962, p. 687-705, 708-709.
- Cultura 1964a - „Cultura în Transilvania în a doua jumătate a sec. XVI”, în *Istoria României* (Tratat), II, p. 1034-1039, 1045-1055.
- Cultura 1964b - „Cultura în sec. XVII în Transilvania”, în *Istoria României* (Tratat), III, București, Editura Academiei, 1964, p. 294-314.
- Despre activitatea 1953 - „Despre activitatea Institutului de Istorie din Cluj al Academiei R.P.R.”, în *Studii. Revistă de istorie și filosofie*, anul 6, II, aprilie-iunie 1953, p. 31-39.
- Edroiu 1994 - Nicolae Edroiu, „Ioachim Crăciun (1898-1971) și Bibliologia românească”, în *BB*, I, 1994, p. 3-35.
- Enciclopedia 1970 - *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1970.
- Georgescu 1991 - Vlad Georgescu, *Politică și istorie. Cazul comuniștilor români (1944-1977)*, București, Editura Humanitas, 1991.
- Mărgineanu 1991 - Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre și închisori. Mărturie asupra unui veac zbuciumat*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1991.
- Mândruț 1998 - Stelian Mândruț, „Istorici clujeni «epurați» în anul 1948”, în *Analele Sighet*, VI, 1998, p. 565-580.

- Moisa 2000 - Gabriel Moisa, „Evoluții istoriografice transilvănene în primele două decenii ale regimului comunist”, în *Crisia*, nr. XXX, 2000, p. 403-421.
- Müller 2003 - Florin Müller, *Politică și istoriografie în România. 1948-1964*, București, Editura Nereamia Napocae, 2003.
- Oprea 1998 - Marius Oprea, „Nașterea Securității”, în *Analele Sighet*, VI, 1998, p. 271-307.
- Opriș 2006 - Ioan Opriș, *Istoricii și Securitatea*, Vol. II, București, Editura Enciclopedică, 2006.
- Pentelescu 1998 - Aurel Pentelescu, „Mihai Roller și stalinizarea istoriografiei române în anii postbelici”, în *Analele Sighet*, VI, 1998, p. 588-603.
- Pleșa 2005 - Liviu Pleșa, „Dosarul de securitate al istoricului Silviu Dragomir”, în *AUA*, 9/I, Alba Iulia, 2005, p. 217-229.
- Pleșa 2008 - Liviu Pleșa, „Istoricul Ioan Lupaș în timpul regimului comunist”, în *Caietele CNSAS*, anul 1, nr. 2, 2008, p. 165-199
- Publicațiile 1948 - *Publicațiile interzise până la 1 mai 1948*, București, 1948.
- Roller 1947 - Mihai Roller, *Probleme de istorie*, București, 1947.
- Sărășan 2002 - Achim Sărășan, *Dârlos. Istorie și tradiții*, Sibiu, Editura Constant, 2002.
- Someșan, Iosifescu 1998 - Maria Someșan, Mircea Iosifescu, „Modificarea structurii universității în anii consolidării sistemului comunist”, în *Analele Sighet*, VI, 1998, p. 445-481.
- Țențea 1998 - Almira Țențea, „Aspecte ale mersului Universității din Cluj la sfârșitul anilor '50”, în *AS*, VI, 1998, p. 779-790.
- Teodor 1971 - Pompiliu Teodor, „Ioachim Crăciun 1899-1971”, în *RevBibl*, nr. 7, 1971, p. 433.
- Țugui 1999 - Pavel Țugui, *Istoria și limba română în vremea lui Gheorghiu-Dej*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999.
- Zgârciu 2009 - Liviu Zgârciu, „Ioachim Crăciun și militantismul istoriografiei clujene interbelice”, în *AUA*, 13, 2009, p. 171-183.
- Zub 2000 - Alexandru Zub, *Orizont închis. Istoriografia română sub dictatură*, Iași, Institutul European, 2000.

Cuvinte-cheie: istoriografie, bibliografie, regimul comunist, Securitate, Ioachim Crăciun
Keywords: historiography, bibliography, Communist régime, the Securitate, Ioachim Crăciun